

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију На својој седници одржаној 15.05.2015. (заведеној под редним бројем 03-6/15) Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду именовало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Драгане Митрић-Аћимовић.</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>проф. др Небојша Мајсторовић – ванредни професор за ужу научну област психологија, председник комисије, 20.12.2012., Филозофски факултет, Одсек за психологију, Универзитет у Новом Саду. проф. др Добрила Вујић – члан комисије, редовни професор за ужу научну област психологија, 17.06.2015, Факултет за правне и пословне студије Нови Сад, Универзитет Унион, Београд доц. др Борис Попов – доцент за ужу научну област психологија, ментор, 22.02.2014. Филозофски факултет, Одсек за психологију, Универзитет у Новом Саду</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Драгана, Раде, Митрић-Аћимовић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 21.09.1982., Нови Сад, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за психологију; звање: дипломирани психолог Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад; студијски програм Пословна психологија; звање: мастер психологије</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија 2010. година; студијски програм: Психологија</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: /</p>
<p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: /</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: УЛОГА МОРАЛНОСТИ И ОРГАНИЗАЦИЈСКОГ КОНТЕКСТА У ФОРМИРАЊУ СПРЕМНОСТИ ЗА КОРУПЦИЈУ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Рад се састоји од 9 поглавља. У првом поглављу је представљен појам корупције и дат преглед историје истраживања ове појаве. У наредном поглављу су приказани постојећи релевантни модели који објашњавају корупцију, да би у четвртном и петом били обрађени индивидуално-психолошки и организацијски фактори корупције, са детаљном обрадом фактора: индивидуална моралност, макијавелизам и етичка култура организације. У петом поглављу је обрађено питање етичке компатибилности појединца и организације, а у шестом проблем и циљ истраживања. Наредна два поглавља тичу се емпиријског дела рада. Представљени су резултати истраживања релација индивидуалне моралности посматране кроз моралне основе и макијавелизам, као и етичке културе организације и етичке компатибилности појединца и организације (П-О компатибилности) са спремношћу на корупцију. Такође су приказани резултати истраживања релације етичке П-О компатибилности и спремности на напуштање организације. У деветом поглављу су продискутовани добијени резултати и изведени закључци.

Поред наведених поглавља, у дисертацији се налазе још и списак коришћене литературе и прилози. Укупан обим дисертације је 211 страница. У њој се налазе 4 слике, 25 табела, 295 референци, и 8 прилога.

Садржај дисертације:

УВОД	4
1. Корупција – појам и историја истраживања	7
1.1. Историјат изучавања корупције	7
1.2. Одређење корупције	8
1.3. Типови корупције	13
1.4. Ефекти корупције	16
1.5. Приступ истраживању корупције	17
2. Модели настанка корупције	21
2.1. Модели индивидуалне корупције (доношења коруптивне одлуке)	22
2.2. Модели колективне корупције	27
2.2.1. Модел Брифа и сарадника (<i>Brief, Bertram, & Dukerich, 2001</i>)	27
2.2.2. Модел Ашфорта и Ананда (<i>Ashforth & Anand, 2003</i>)	29
2.2.3. Модел Палмера и Махера (<i>Palmer & Maher, 2006</i>)	31
3. Индивидуално – психолошки фактори корупције	34
3.1. Преглед релевантних фактора	34
3.1.1. Локус контроле	35
3.1.2. Селф-регулација	36
3.1.3. Вредности	37
3.1.4. Аморалност	38
3.2. Моралност као фактор корупције	38
3.2.1. Природа моралности	38
3.2.2. Теорије моралности	40
3.2.3. Теорија моралних основа (темелја)	42
3.3. Макијавелизам као фактор корупције	48
4. Организацијски фактори корупције	50
4.1. Преглед релевантних фактора	50
4.1.1. Организацијске коруптивне рационализације	51
4.1.2. Поткрепљење	54
4.1.3. Референтне групе и појединци	55
4.1.4. Социјални притисак (претња)	57
4.1.5. Пермисивна етичка клима	58
4.1.6. Вредности	59
4.2. Етичка култура организације као фактор корупције	60
5. Етичка компатибилност појединца и организације	66
5.1. Дефиниција, операционализација и мерење етичке компатибилности појединца и организације (П-О)	66

5.2. Релације етичке П-О компатибилности и спремности на корупцију.....	70
6. Проблем и циљ истраживања	73
6.1. Проблем истраживања.....	73
6.2. Циљ истраживања	74
МЕТОД	75
7.1. Узорак варијабли	76
7.1.1. Исходне/ зависне варијабле	76
7.1.2. Предикторске/ независне варијабле	77
7.1.3. Модераторске варијабле	77
7.1.4. Контролне варијабле	78
7.2. Инструменти	79
7.3. Хипотезе истраживања	83
7.3.1. Хипотеза о вези моралности и спремности на корупцију	83
7.3.2. Хипотеза о вези етичке културе организације и спремности на корупцију	84
7.3.3. Хипотеза о вези етичке компатибилности П-О и спремности на корупцију, као и спремности на напуштање организације	84
7.4. Узорак испитаника и процедура	86
7.5. Припрема података и статистичке анализе	89
РЕЗУЛТАТИ	91
8.1. Дескриптивна статистика	92
естирање хипотеза	97
8.2.1. Тестирање хипотезе о вези моралности и спремности на корупцију.....	97
8.2.2. Тестирање хипотезе о вези етичке културе организације и спремности на корупцију	102
8.2.3. Тестирање хипотезе о вези етичке компатибилности П-О и спремности на корупцију	106
8.2.4. Тестирање хипотезе о вези етичке компатибилности П-О и спремности на напуштање организације	111
ДИСКУСИЈА	112
9.1. Моралност као предиктор спремности на корупцију	113
9.2. Етичка култура организације као предиктор спремности на корупцију	118
9.3. Етичка П-О компатибилност и спремност на корупцију	124
9.4. Етичка П-О компатибилност и (не)спремност на напуштање организације	128
9.5. Дискусија осталих резултата	132
9.5.1. Социо-демографска обележја и спремност на корупцију	132
9.5.2. Социо-демографска обележја, моралност и перцепција организације	135
9.5.3. Управљање импресијом у истраживању спремности на корупцију	138
9.6. Ограничења истраживања	140
9.7. Генерална дискусија модела и практичне импликација	142
ЗАКЉУЧЦИ И ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА	146
ЛИТЕРАТУРА	150
ПРИЛОГ 1	177
ПРИЛОГ 2	179
ПРИЛОГ 3	181
ПРИЛОГ 4	189
ПРИЛОГ 5	191
ПРИЛОГ 6	204
ПРИЛОГ 7	207
ПРИЛОГ 8	209

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Уводни део дисертације на веома исцрпан, доследан и јасан начин расветљава појам корупције и даје прецизан преглед релевантних теоријских модела корупције и фактора њеног настанка. Од индивидуално психолошких фактора јасно и прецизно су побројани најважнији, попут локуса контроле, селф-регулације, вредносног система особе и моралности. Осим тога, дат је и преглед организацијских фактора корупције, као што су поткрепљење, референтне групе и појединци, социјални притисак групе и пермисивна етичка клима/култура организације. Све у свему, уводни део представља веома добар приказ релевантних појмова од значаја за само истраживање. Уводни део завршава јасним формулисањем истраживачког проблема и циљева.

Одељак о методу започиње прегледом варијабли, које су класификоване као исходне/зависне (коруптивне рационализације, генерално прихватање корупције и спремност на напуштање организације), предикторске/независне (макијавелизам, моралне основе и етичка култура организације), модераторске и контролне. Затим се наставља са детаљним прегледом инструмената, након чега су приказане и образложене хипотезе истраживања. Методолошки одељак се завршава приказом узорка испитаника и прегледом статистичких поступака коришћених у обради података. Општи утисак је да је овај одељак, као и уводни део, приказан адекватно, јасно и прегледно. Све потребне информације су приказане, коректним редоследом.

Одељак резултата садржи 20 страница, на којима су најпре приказани резултати дескриптивне статистике, након чега су приказане анализе по хипотезама. Детаљна оцена начина приказа и интерпретацији резултата налази се у поглављу VIII.

Дискусија је, поред увода, можда и најквалитетнији део рада. На 37 страница (укључујући ту и приказ ограничења истраживања и закључке) кандидаткиња на веома детаљан и исцрпан начин коментарише добијене резултате у светлу савремених теоријских модела корупције и других психолошких и организацијских знања.

Коначно, дисертација садржи и 8 прилога, у којима су приказани позив испитаницима за учешће у истраживању, батерија инструмената коришћених у истраживању, као и допунске анализе података.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са ISI листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке или радове који могу заменити овај услов до 01.јануара 2012. године. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Митрић-Аћимовић, Д., и Николашевић, Ж. (2014). Моралност, материјална оскудица и религиозност као предиктори склоности ка прихватању корупције. *Примењена психологија*, 7(2), 119-135.

Митрић-Аћимовић, Д. (2012). Корупција: Шта знамо о њој, и шта психологија ту може? *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 140 (3), 471-473.

Митрић-Аћимовић, Д., и Ивковић, С. (2013). Етичност запослених у функцији стицања конкурентске предности. 11. Међународна научно – стручна конференција На путу ка добу знања, Нови Сад, зборник радова (у штампани).

Мајсторовић, Н., Попов, Б., и Митрић-Аћимовић, Д. (2012). Манифестације макијавелизма код опште популације и осуђеника утврђене помоћу упитника ЕНМ-2. 18. Научни скуп Емпиријска истраживања у психологији, Београд, књига резимеа, стр. 156.

Матановић, Ј., Мајсторовић, Н., и Митрић-Аћимовић, Д. (2011). Коруптивно мишљење – рационализације, њихово значење, типови и присуство. Међународни научно-стручни скуп Савремени трендови у психологији, Филозофски факултет у Новом Саду, књига резимеа, стр. 287-288.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Путем мултиваријантне анализе коваријансе показано је да је, у складу са очекивањима, макијавелизам добар предиктор (позитиван) оба испитивана индикатора спремности на корупцију – коруптивних рационализација и генералног прихватања корупције. Супротно претпоставкама, међу

моралним основама само је Правичност остварила значајну предикцију у негативном смеру. Што се тиче етичке културе организације, неочекивано само димензија Изводљивост (-) остварује ефекат на коруптивне рационализације, док ни једна димензија није предиктор генералног прихватања корупције. Када су из модела искључене контролне варијабле – социодемографске варијабле и управљање импресијом, као значајни предиктори генералног прихватања корупције јављају се и морални основ Чистота (-), и димензије етичке културе Транспарентност (-) и Могућност дискутовања (+). На основу финалног модела добијеног у анализи пута може се видети да нису потврђене претпоставке о томе да етичка култура, уз макијавелизам као значајан предиктор, остварује ефекат на спремност на корупцију. Такође, супротно претпоставкама и досадашњим налазима, степен етичке компатибилности појединца и организације не модерира посматране релације, и није релевантан предиктор спремности на напуштање организације. Међу контролним варијаблама, као релевантни предиктори генералног прихватања корупције показали су се стаж у организацији (-), рад у приватном сектору и на позицији извршиоца. Утврђено је да су коруптивне рационализације чешће заступљене код запослених са средњошколским образовањем у поређењу са осталим образовним категоријама запослених. Управљање импресијом се показало као значајан негативни предиктор оба индикатора спремности на корупцију.

Добијени резултати осветљавају велики предиктивни значај моралности појединца, а са друге стране ограничени утицај етичке културе организације у формирању спремности за корупцију код појединца. Упућују на даље истраживање наведених фактора корупције, али и на потребу комплекснијег сагледавања значаја етичке компатибилности појединца и организације за јављање ове појаве, те могућу везу релевантности компатибилности и друштвено-економских услова.

Кандидаткиња наводи бројне импликације које се тичу, пре свега, креирања и увођења антикоруптивних мера са циљем стварања етички изузетних организација. Између осталих, наводи се: 1) за изградњу етички изузетне организације, са мањим степеном корупције, од кључног је значаја селекција запослених на бази скорана макијавелизму и степена изражености моралних основа (пре свих Правичност и Чистота); 2) борби против корупције са стране етичке културе организације највише ће допринети омогућавање адекватних техничких услова за етично извршавање радних задатака и пружање већих овлашћења за етично одлучивање у послу; повећавање транспарентности рада запослених, транспарентност осуде и кажњавања корупције и сл; 3) смањењу броја етички неуклопљених појединаца, склоних корупцији, у организацијама које теже етичкој извршности могли би помоћи програми samozapošljivosti за такве запослене, чиме би они добили додатну мотивацију да напусте организацију и запосле се на неки други начин.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Најпре су приказани дескриптивни подаци варијабли коришћених у истраживању (распон, аритметичка средина, стандардна девијација, скјунис, куртозис, алфа коефицијент поузданости), затим њихове корелације, након чега је уследио приказ резултата по хипотезама. У циљу тестирања прве две хипотезе (хипотеза о повезаности између моралности/етичке културе са спремношћу на корупцију) примењена је мултиваријатна анализа варијансе. Тестирање треће хипотезе (хипотезе о модераторском утицају етичке компатибилности у релацији између моралности/етичке културе и спремности на корупцију) спроведено је путем хијерархијске регресијске анализе и анализе пута. Коначно, четврта хипотеза (хипотеза о вези између етичке компатибилности и спремности на корупцију) тестирана је применом хијерархијске регресионе анализе. Општа оцена је да су одабране технике за обраду података адекватне, а резултати приказани на ваљан начин, без значајних недостатака. Све табеле, слике и графикони означене су и форматиране на адекватан начин, без мањка и вишка информација у њима. Примењене статистичке технике спроведене су коректно, а интерпретација резултата добијених њима показује да кандидаткиња добро познаје статичке процедуре и методологију психолошких истраживања уопште.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Да, дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Да, дисертација садржи све битне елементе оригиналног научног рада у области Индустијске/организациске психологије.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Спроведено истраживање прво је такве врсте у Србији, и међу малобројним у свету које осветљава велики предиктивни значај моралности појединца и ограничени утицај етичке културе организације у креирању спремности за корупцију. Такође, истраживање доприноси сагледавању значаја етичке компатибилности између запосленог и организације, чиме скреће пажњу на могућност да спремност за корупцију зависи од комбинације различитих индивидуално-психолошких, али и друштвено-економских фактора. Практичне импликације ове дисертације односе се на осмишљавање и имплементацију антикоруптивних програма који би поспешили њихову успешност организација, као и благостање њихових запослених.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Недостаци докторске дисертације мр Драгане Митрић Аћимовић произилазе из уобичајених ограничења трансферзалног истраживачког нацрта и операционализације неких варијабли истраживања. Прво ограничење произилази из саме природе трансферзалног нацрта и базирања података на самоизвештавању испитаника. Наиме, на овај начин је онемогућено значајно извођење закључака о узрочно-последичним везама међу посматраним конструктима. У оваквим истраживачким нацртима овај проблем се делимично може ублажити применом аналитичког метода какав је моделовање помоћу структуралних једначина јер се њиме може доћи до такозваних квазикаузалних односа. Такође, могуће је јављање грешке пристрасности, која доводи до регистровања нереалних корелација услед чињенице да подаци потичу од истог извора. Друга врста ограничења проистиче из начина операционализације индивидуалне моралности, етичке културе организације и етичке П-О компатибилности, као варијабли од значаја. Посебан облик овог

проблема односи се на операционализацију индивидуалне моралности и спремности на корупцију, које су дефинисане веома слично. На пример, макијавелизам, који је одређен као "понашање које укључује недостатак конвенционалне моралности, негативизам и емоционалну дистанцираност" у раду је представљен као предиктор прихватања корупције, дефинисане као „исказана спремност за упуштање у коруптивне радње“. Сличност ових конструката потенцијално је довела до инфлације корелације између њих, а самим тим умањила могућност другим предикторима да дођу да значаја у предвиђању спремности на корупцију. Квалитетнијем закључивању о релацији етичке културе организације и корупцији допринело би унапређивање начина мерења свих варијабли у истраживању. Треће ограничење, тиче се чињенице да је истраживање спроведено на пригодном узорку запослених и организација. Овакво узорковање у индустријским истраживањима је врло тешко избећи, односно, тешко је увести елементе рандомизације организација и запослених у истраживањима која се баве деликатном темом попут спремности за корупцију и организацијским условима који до ње доводе.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана
- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни односно измени) или
- да се докторска дисертација одбија

НАВЕСТИ ИМЕ И ЗВАЊЕ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ
ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Борис Попов, доцент,
Филозофски факултет у Новом Саду

др Добрила Вујић, ванредни професор,
Факултет за пословне и правне студије у Новом Саду

др Небојша Мајсторовић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Новом Саду

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.